

NAMES IN *HOȚUL DE MĂRGĂRITARE* BY VALERIU ANANIA

Adela Drăucean

Assoc. Prof., "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: This article intends to explore the motif of the prodigal son in the drama text *The Pearl Thief* by Valeriu Anania, with reference to the characters' names (Eli, Eliabar, Humbaba, Tamara, Critias, Rimon, Fanuel, Ariadna). In the text, the characters' onomatology is not hazardous as the author names the characters according to the dominant feature in order to emphasize the moral significance of the biblical parable.

Keywords: prodigal son, pearl, proper name, love, forgiveness

Prin creația *Hoțul de mărgăritare*, care are la bază motivul biblic al fiului risipitor, Valeriu Anania vrea să evidențieze faptul că oricând și oriunde în lume există astfel de copii, dar și un tată/Tatăl iubitor și iertător. Posibilitatea repetării rătăcirii unui fiu este marcată de autor prin folosirea cuvântului *măști* în loc de *personaje* atunci când anunță protagoniștii piesei de teatru, lucru ce ne amintește de versul din *Glossa* eminescană: „Alte măști, aceeași piesă”. Cu alte cuvinte, *măștile* (personajele/oamenii), *piesa* (situațiile de viață) se schimbă, dar în esență natura (iubirea și iertarea fiului de către părinte) este aceeași. Spre deosebire de parabola biblică, mezinul fiu al lui Anania este ajutorul tatălui în munca de pescuire a mărgăritarelor din mare, fapt pentru care primește porecla de „hoțul de mărgăritare”. Poate nu întâmplător tatăl și fiul se ocupă de culegerea de *mărgăritare*. Pe lângă sensul propriu de *perla de mare preț*, mărgăritarele reprezintă în sens metaforic și *învățăturile*, *principiile* morale creștine (Mircea, 1995: 307-308). Ocrotitorul tată îi oferă fiului posibilitatea de a cunoaște tainele pescuirii mărgăritarelor, adică a pașilor care în cele din urmă duc la „mărgăritarul cel de mult preț”, la Iisus Hristos (Matei 13, 46).

Dacă în *Parabola fiului risipitor* din *Sfânta Scriptură*, nu se cunosc numele celor doi fii și a tatălui, în creația lui Valeriu Anania protagoniștii primesc o identitate pentru a reliefa semnificațiile morale. Acest lucru a fost subliniat și de Constantin Cubleșan: „El creează personaje cu identitate proprie, le dă nume, le inventează biografiile, le plasează în localități aievea, cu alte cuvinte, caută să dea o reprezentare artistică viabilă din punct de vedere realist unor simboluri mitologice, pentru mai buna înțelegere și aprofundare a sensurilor morale ale parabolei biblice” (Cubleșan, 2005: 10).

Nu întâmplător tatăl poartă numele de *Eli*, ce vine de la ebraicul *Elohim*, denumirea ce i se atribuie lui Dumnezeu. Iar în rădăcina numelui celui mai mic fecior, *Eliabar*, se regăsește numele tatălui – *Eli*, fapt ce trimite la legătura strânsă dintre cele două personaje tată-fiu, la insepararea celor doi în caracterizarea lor și a semnificațiilor parabolei reinterpretate de Anania. Relația strânsă dintre tată-fiu e subliniată de vorbele pline de tâlc ale părintelui:

„Eliabar a fost cârligul undiței mele. Pentru ca să-mi culeg nestematele din adâncuri trebuia să cufund în ape câte un sclav legat de frânghie și furtun. Asta-i treabă de rob. Primejduiește viața. Eliabar are o altă plămadă de suflet. Veșnic era cu mine pe corabie. Ochii lui nu-nsulițau largurile, ci adâncurile. Neștiutul, nebănuitul, tainele afundului îi ațâțau dorința de iscodiri. S-a rugat în ghenunchi să-i leg cingătoarea de capătul frânghiei. Singur și-a pus masca pe cap și a prins cu dinții furtunul cu văzduh. Învăpăierea lui mi-a cuprins sufletul. Cu inima tremurând, l-am pogorât în adânc până am simțit odgonul moale pe buza corabiei. Tu nu poți bănui ce frică-mi era și ce drag îmi era! Mi s-a părut o veșnicie până când odgonul mi-

a zvâcnit în mână, smucit din adânc. Semnul. Semn de neputință și primejdie. Mi-am înghițit răsuflarea și l-am tras la fața apei. Era sleit. Dar purta în pumn cele mai frumoase mărgăritare pe care le-a furat vreodată cineva din fundul mării. Țasta a fost începutul. (...) Tu nu știi care-i clipa cea mai de preț în pescuitul mărgăritarelor. Semnul. Semnul ieșit din adânc și simțit în pumnul strâns pe funie. Nu oricine simte semnul. Trebuie să ai inima-n pumn, ca să tresari la semnul primejdiei. Străinul nu-l simte, căci inima lui peste zare. Numai tatăl simte de sub cer strigătul mut al celui din fundul mării. Numai tatăl, înțelegi tu? Numai tatăl. El stă-n lumină și așteaptă semnul” (Anania, 2010: 316).

În aventura pescuirii mărgăritarelor se poate remarca iubirea paternă asemănătoare cu cea a Tatălui Ceresc care din marea Lui iubire Și-a trimis în lume pe Fiul Său pentru răscumpărarea întregii omeniri. Părintele din piesa *Hoțul de mărgăritare* este răbdător cu mezinul care dorește să părăsească căminul ocrotitor și să se alăture prietenilor pentru a cunoaște tărâmurii noi, „Acum voi fura mărgăritarele lumii, cufundându-mă-n depărtări. Voi pescui cu mâna scoicile plăcerilor zvâcnite. E plină lumea de mărgăritare (...) E plină lumea de nestematele bucuriilor, ca fundul mării de pietrele scoicilor” (*Ibidem*: 327). Nu este luat în seamă argumentul părintesc că nestematele lumii sunt doar amăgiri ce îl vor duce la pierzare: „nu intra-n viermăraia lumii. Acolo sunt sclipiri de nestemate, dar colcăie viermii putrejunii și-ai morții” (*Ibidem*: 327). Dragostea tatălui este așa de mare încât îi dă mezinelui partea lui de avere și îl lasă să plece, dar în sufletul său persistă speranța că iubirea părintească îl va aduce înapoi: „Legătura dragostei îl va aștepta pe cel dezlegat. (...) Îți voi da sărutul întoarcerii. (...) Dar te-am legat de cingătoarea sufletului cu funia iubirii mele... Și aștept semnul... Semnul!...” (*Ibidem*: 328-329).

Însă numele risipitorului fiu mai are în componența sa particula *abar*, care ar putea să vină de la verbul עָבַר ce se traduce prin *a trece peste, a merge dincolo, a se depărta* ori cu sensul figurat de *a călca o lege morală* precum în *Vechiul Testament*; sau de la substantivul care se citește la fel, dar se scrie diferit – cu alef עָבֵר 'ēber și care se traduce prin *aripă*. Astfel, numele fiului ar însemna *cel ce s-a depărtat de Dumnezeu* (cel care s-a îndepărtat de tată, cel care a încălcat legea morală învățată în casa părintească) sau *Aripa lui Dumnezeu* (Aripa tatălui). Interpretarea numelui risipitorului copil se poate face atât prin verb, cât și prin substantiv. Prin substantiv, numele amplifică legătura dintre tată și fiu, demonstrând acel tot unitar dintre ei indestructibil sau „binomul tată-fi” (Oancea, 1999: 8; Pologea, 2018: 93). Talăl ajunge să culeagă mărgăritarele de pe fundul mării datorită curajului fiului care se scufundă și le ia, iar cel tânăr ajunge la suprafața apei grație părintelui care simțea „semnul de neputință și primejdie” (Anania, 2010: 316). Prin verb, numele subsumează toate acțiunile imorale săvârșite de mezin, de la împrietenirea cu Fanuel, plecarea de la casa părintească, până la risipirea ultimelor mărgăritare pe petreceri și pe nesănătoase înțelegeri. Din acest punct de vedere, păcatele odraslei alterează chipul lui Hristos după care a fost creat de Dumnezeu, făcându-l să devină un ins în lume. Fiul risipitor „nu mai poate răspunde cu toată ființa sa la chemarea după numele său. Numele nu mai înseamnă pentru om conștiință de sine distinctă, numele doar îl distinge pe om de masa de oameni” (Petrache, 1998: 6). Când își dă seama de căderea sa, că pentru o bucată de pâine a ajuns să păzească o turmă de porci, recunoaște „Eu nu mai sunt om. Sunt porcar.” (Anania, 2010: 351), și putem să spunem că începe procesul de revenire la starea inițială. Acum începe să audă prin chemarea lui pe nume glasul lui Dumnezeu, acum „își ia numele în serios. Numai atunci numele îi este un principiu distinctiv formator, numai atunci el este în adâncime o forță de personalizare” (Stăniloae, vol. 3, 1978: 52). Numele Eliabar indică atât axa pe verticală de scufundare pentru culegerea mărgăritarelor din adâncurile mării și de înălțare, renaștere prin „mărgăritarele cele mai de preț ale vieții” (Anania, 2010: 362) care sunt lacrimile căinței; dar și axa pe orizontală dată de dorința de cunoaștere a „mărgăritarelor lumești”. Cele două axe formează semnul crucii, adică reprezintă viața cu bune și cu rele a *hoțului de mărgăritare*.

În piesă, un rol important îl are Humbaba, omul de casă pe care tatăl se învoiește să-l dea ca însoțitor fiului risipitor și care va avea de grijă de Eliabar. Fie că facem apel la limba ebraică, fie la cea română, numele său sugerează misiunea sa călăuzitoare pe drumul mărgăritarelor lumești. În ebraică, verbul *hum* înseamnă *cel ce face zgomot*, iar substantivul *baba* s-ar traduce prin *globul ocular* sau *pupilă*. Cu alte cuvinte, Humbaba este omul de încredere al tatălui, ce este guraliv și care-l însoțește, dar și îl păzește pe fiul dornic de a pleca în lume. În momentele cele mai grele în care se află Eliabar, când nu mai are nimic și este flămând, cuvintele slugii credincioase devin povăzuitoare spre calea cea bună: „N-avem ce mânca aici? Nu-i nimic. Mergem unde se găsește. Ne-ntoarcem acasă.” (Anania, 2010: 352). Humbaba ajunge ochiul ce îl îndrumă pe calea cea dreaptă sau „este busola” ce indică „nordul prin ținuturile pustii în care memoria a fost abolită” (Pologea, 2018: 95). Modul lui de a vorbi în proverbe sau de a da răspunsuri, în care cuvintele primesc o altă încărcătură semantică decât cea a interlocutorului, ne trimite cu gândul la bufonii de la curțile regale sau la eroul snoavei populare românești – la Păcală. Humbaba mimează doar prostia pentru a deruta cu iscusință forțele potrivnice scopului său de călăuză pentru fiul rătăcitor. Simularea imbecilității îl face pe erou invulnerabil la orice ripostă a personajelor ce reprezintă exponenții răului social, oferindu-i posibilitatea unui joc subtil și nuanțat al persiflării echivocului. De pildă, în discuția cu falsul prieten Critias, Humbaba reușește să-l dezarmeze pe cel care a pus un întreg plan de a-i fura mărgăritarele lui Eliabar: „Un mărgăritar din templu (cu referire la slujitoarele Afroditei) cere un mărgăritar din pungă. (...) omul care crede că știe numai el ce știe toată lumea e un fericit dobitoc” (Anania, 2010: 331). În fața lipsei de scrupule a lui Critias singura armă de apărare a lui Humbaba este inteligența. El este perfect conștient de postura pe care o ia în intenția de a-l păcăli pe interlocutorul său într-un mod subtil. Atitudinea de superioritate pe care o afișează Critias este subclasată de inteligența lui Humbaba, care poartă masca prostului. Angajarea la crâșma lui Critias pentru o bucată de mâncare în cele din urmă se dovedește un mijloc de recuperare a mărgăritarelor pierdute de stăpân.

Folosirea polisemantismului unui cuvânt, Humbaba o utilizează și în dialogul cu Eli pentru a mijloci revenirea fiului în casa părintească:

„ELI: Spune-mi c-a venit.

HUMBABA: Dacă n-a venit...

ELI: Unde-i? Ce face?... Suferă cumva?...

HUMBABA: Știi că fiul dumitale cam avea sticleți la cap. Și cineva i-a prins sticleții și i-a băgat în colivie cu el cu tot.

ELI: Ce vorbă-i asta? E cumva întemnițat?

HUMBABA: Da, săracu'! E-n temniță.

ELI: Oh! Nenorocitul de mine!

HUMBABA: Stăpâne, trage-mi un bici. Am spus o minciună” (*Ibidem*: 360).

Această conversație scoate în evidență că Humbaba și-a făcut datoria pe care în mod tacit tatăl Eli i-a dat-o la plecarea fiului:

„HUMBABA: Ce să fac, stăpâne? Am încercat și eu asprimea fierului cu limba pisicii.

ELI: Dar te iert, fiindcă l-ai adus teafăr” (*Ibidem*: 362).

Valeu Anania prin atribuirea lui Humbaba a unor calități deosebite, precum istețimea și abilitatea de a folosi cuvintele, realizează un personaj complex.

Virtuțile lui Humbaba ar putea fi anticipate și de numele său, dar făcându-se apel la limba română, la substantivele *humă* și *baba*, ce ar trimite la omul trecător (tupul care se întoarcere în țărână), dar care a ajuns la o anumită vârstă, a trecut prin mai multe situații de viață și este în măsură să dea sfaturi celor mai tineri. Humbaba ar reprezenta lumea

echilibrului și a cumpătării, iar intervențiile lui apar în momentele cruciale din piesă, asemeni corului din dramele antice. Așa se face că replicile lui Humbaba, de cele mai multe ori, au un caracter proverbial: „Că gura mutului nu vorbește, dar e-n stare să-nfulece” (p. 313); „Corbul strigă pe cracă doar când vede leșul sfârtecat de leu” (p. 315); „... e mai de preț a hoți vorbele decât mărgăritarele” (p. 317); „Se repede-n adevăr de-a dreptul, ca bondaru-n lumânare. Când se satură omul de bine, caută pe naiba cu lumânarea” (p. 322); „... vinul bun e ca stropul de rouă; toate bucuriile vieții se răsfrâng în el ca soarele” (p. 330); „Decât slobod și flămând călare pe-un elefant, mai bine slugă sătulă la un porc” (p. 336); „Cine caută găsește. Dumneata, stăpâne, ai căutat pe dracu’ și l-ai găsit. Eu îmi căutasem nașul și nașul era cârciumar. Dar, vezi dumneata, tot nașul are naș” (p. 350); „Crește-nțelepciunea pe capul dumitale ca mușchiul pe coaja copacului: tot la umbră” (p. 350); „Dar vine vremea când degetele cugetului ți se bagă pe gât și verși tot ce-ai mâncat din tâlhărie” (p. 352); „Ăsta o să se bucure de frate-său ca mâța de mătură” (p. 362); „Îndrăzneala, stăpâne, e ca ghimpele-nfipt în câlcâi: te face schiop, dar te-npinge numai ’nainte” (p. 364); „Și cât de greuse-mpacă miile de mii pe scoarța pământului” (p. 367).

Fanuel și Critias sunt falși prieteni de-ai lui Eliabar, lucru surprins de Anania și în numele pe care le dă celor doi. Dacă în cartea *I Enoch 40: 9* se vorbește despre îngerul Phanuel care stă alături de îngerii Mihail, Raphael, Gabriel și este „al patrulea, care este pus peste pocăința spre nădejdea celor care moștenesc viața veșnică”, în piesă Fanuel este „îngerul” ce-l ispitește pe Eliabar cu nestematele bucuriilor lumești și completează alături de Critias pentru a profita de ceea ce avea fiul lui Eli și de al scoate din spațiul ocrotitor patern:

„FANUEL: Trebuie. Înseamnă că nu putem pleca nici noi. Ți-am spus de ce trebuie să vină cu noi. El are bani.

CRITIAS: Ah, banii! Ce ușor se fac! Dar nu aici. Acum trebuie să-i folosim pe-ai lui.

FANUEL: Asta nu-i greu. E destul de găgăuț ca să-i piardă ușor.

CRITIAS: Te cred. Cu două zaruri măsluite cu plumb îi câștig averea în două zile.

FANUEL: Dar nu aici. Aici e primejdios. În Corint... Când vom fi acolo...” (Anania, 2010: 323).

Fanuel reprezintă degradarea omului, el ajungând să facă orice pentru o bucată de pâine, chiar să ucidă: „Am învățat că nu e bine să aibă omul cuget (...) Am trebuință de pâine, ucid, fur și mănânc” (*Ibidem*: 349).

Numele lui Critias face trimitere la oratorul atenian cu același nume, violent și lipsit de scrupule (460-403 î. Hr.), care în viața politică a fost un filosofspartan și un înverșunat dușman al democrației. Anania își înzestrează personajul cu același talent de bun povestitor, dar și cu acela al aruncării zarului, fapt pentru care Eliabar îl admiră și-i devine prieten: „Îmi place Critias. Mai cu seamă Critias. E unul care toarnă-n amfora clipei băutura-ntreagă și-o soarbe cu nesaț. Partă/n el clocotul Corintului de care-mi povestește (...) Aruncă zarul de os și câștigă boabe de mărgăritar. Aruncă zaru-ndrăzneli și câștigă nestematele lumii ascunse după zări” (*Ibidem*: 320). Lipsa de moralitate a lui Critias se poate observa din ademenirea frumoasei Tamara, sora lui Fanuel, pe care o folosește pentru a-și vinde marfa și din comportamentul său față de sora lui, Ariadna. Este omul care nu ține cont de voința celor din jur și pentru care rudele devin bunuri: „eu sunt negustor, cumpăr și vând. Tamara e un bun al meu. O iei numai cu preț” (*Ibidem*: 340).

Nu întâmplător este pus numele de *Tamara*, logodnicei lui Critias, ce în ebraică înseamnă *palmier*. În multe culturi, cu ramuri de palmieri se serbau victoriile. Dar ramurile de palmier simbolizează și triumful ca bucurie cerească al martiriului. Putem spune că Tamara a trăit martiriul alături de Critias, ea fiind prețuită doar atâta timp cât îi aducea profit logodnicului „Te-am luat numai cu zestrea frumuseții tale. Dar orice zestre, puicuțo, se cere

cântărită. Cu zestrea frumuseții tale iau acum argintul pe care nu l-am luat atunci” (*Ibidem*: 337). Prin părăsirea lui Critias, cu ajutorul fratelui său, va câștiga bătălia. Sfârșitul Tamarei se aseamănă cu cel al lui Iona din piesa lui Marin Sorescu. Aflându-se la capătul puterilor, într-o situație limită, ea tinde să depășească obstacolul prin întoarcerea „la obârșie”, adică „în mare”.

Valeriu Anania face apel în alegerea numelor personajelor sale și la mitologie, cum ar fi Ariadna, fiica lui Minos, cunoscut personaj al mitologiei grecești care îl ajută pe Tezeu să iasă din labirint după uciderea Minotaurului cu ajutorul unui fir. Ariadna din *Hoțul de mărgăritare* își ajută fratele să intre în posesia mărgăritarelor lui Eliabar, dar își dă seama că ruda sa de sânge s-a folosit de ea și pleacă la tatăl său, în Efira. Căindu-se, Ariadna îl va ajuta pe Eliabar în momentele cele mai grele, când este sleit de puteri. Apa și bucata de pâine date de Ariadna reprezintă firul de ață al eroinei mitologice, care-l întrămează fizic pe Eliabar ajuns porcar.

Piesa lui Valeriu Anania este gândită ca un parcurs al iubirii, speranței, răbdării și încercării, dar în același timp și al „risipirii”. Andrei Pleșu, referindu-se la parabola biblică, subliniază că eroul adevărat este însăși risipirea și identifică mai multe tipuri de risipă. Eliabar este mezinul ce i se potrivește „risipa de risipire”, la ascultătorul fiu Rimon se poate vorbi de „risipa de cuminenie”, iar la Eli tatăl se poate discuta de „risipa de iubire” și mai ales de „iertarea, ca risipă a iubirii, rectifică efectele oricărei risipiri malefice” (2012: 261-270). Drumul iubirii, speranței, răbdării, suferinței, încercării și al răbdării este potențat și de numele personajelor.

BIBLIOGRAPHY

- Anania, Valeriu, *Teatru I*, Editura Polirom, București, 2010.
- Bâgiu, Lucian-Vasile, *Valeriu Anania. Scriitorul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006.
- Cubleșan, Constantin, *Parabola fiului risipitor*, în „Tribuna”, nr. 49, 11-17 decembrie 2005, p. 10.
- Mircea, Pr. Dr. Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1995.
- Oancea, Nicoleta, *Comuniunea prin iubire în piesa Hoțul de mărgăritare*, în „Renașterea”, Cluj-Napoca, an X (1999), nr. 11, noiembrie, p. 8.
- Pleșu, Andrei, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, București, 2012.
- Pălimaru, Nicoleta, *Valeriu Anania. Opera literară*, Editura Limes și Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
- Pologea, Doina, *O fereastră spre sacru. Introducere în opera lui Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Limes și Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018.